

Poštovana gospođo Jovanović,

Gospođo Čolan Deretić,

Dame i gospodo, drage kolegice i kolege,

hvala što ste odvojili vreme za današnji razgovor o procesuiranju ratnih zločina u Crnoj Gori.

Procesuiranje i kažnjavanje ratnih zločina je uslov za uspostavljanje vladavine prava i moralni je dug prema žrtvama. Radi se o suzbijanju nekažnjivosti za najteža krivična djela, koje ima i širi, regionalni i međunarodni značaj. Radi se o potrebi da se raščisti prošlost, da bi se stekao legitimitet za budućnost.

Ujedinjene nacije i Evropska unija u kontinuitetu, već najmanje deceniju, upozoravaju Crnu Goru na njenu obavezu da ozbiljno istražuje i kažnjava ratne zločine u skladu s međunarodnim pravom.

Privremena merila za pregovore sa Evropskom Unijom u poglavlju 23, od Crne Gore zahtijevaju da „djelotvorno demonstrira kapacitet državnih organa za nezavisno rješavanje slučajeva ratnih zločina u skladu s međunarodnim

humanitarnim pravom i praksom Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (Haškog tribunala), uz preduzimanje djelotvornih mjera za rješavanje pitanja nekažnjivosti... ”.

Da bi se ovo merilo ispunilo, Vrhovni državni tužilac Ivica Stanković je u maju 2015. godine, propisao Strategiju za istraživanje ratnih zločina. U njoj je navedeno da ratni zločini **ne smiju ostati nekažnjeni** i da se borba protiv njihove nekažnjivosti **mora pojačati** „efikasnijim istraživanjem, gonjenjem, suđenjem i kažnjavanjem u skladu sa međunarodnim standardima ”.

Međutim, ova se obaveza nije poštovala i ratni zločini nisu proaktivno istraživani, kako je to predviđeno.

Prethodni izveštaj o primeni strategije, koji je Akcija za ljudska prava objavila u junu 2021. godine, pokazuje da borba protiv nekažnjivosti za prvih 6 godina primjene Strategije ne da nije pojačana, nego je procesuiran samo jedan predmet, protiv jednog okrivljenog, koji je ustupila Srbija, a do čega bi došlo i bez bilo kakve strategije.

U poslednjih godinu i po dana, u periodu o kome govori naš novi izveštaj, procesuiran je takođe samo jedan predmet, koji je Crnoj Gori ustupila Bosna i Hercegovina.

Sudeći po tome što nije bilo drugih optuženja, a ni pokretanja bilo koje istrage na inicijativu crnogorskog tužilaštva, ne može se još uvek zaključiti da država ispunjava privremeno mjerilo i da pojačano suzbija nekažnjivost ratnih zločina.

Nije pokazan proaktivan pristup kakav se očekivao. Nije pokrenut nijedan postupak primjenom krivičnopravnih instituta komandne odgovornosti, saučesništva, podstrekavanja ili pomaganja, uprkos kontinuiranim kritikama Evropske komisije tokom devet godina i obavezi iz Strategije.

U odnosu na tri zadatka, koja su se prema Strategiji **morala samostalno** obaviti, a to su:

a) identifikacija događaja u kojima su učestvovali crnogorski državljani, b) identifikacija crnogorskih državljana koji su možda učestvovali u paramilitarnim grupama tokom rata, i c) reviziju starih predmeta (Morinji, Bukovica, Deportacija, Kaluđerski laz), nije ostvaren vidljiv napredak. Međutim, u slučaju Bukovica se ispituju podaci koje je dostavio Međunarodni rezidualni mehanizam, a po zamolnici javnog

tužilaštva iz Trebinja, formiran je predmet u kome se razmatra preuzimanje krivičnog gonjenja protiv više crnogorskih državljana.

Na kraju 2022. godine, sedam predmeta se nalazilo u fazi izviđaja. U toj, predistražnoj fazi, je i predmet koji je u novembru 2020. godine, dakle, pre više od dvije godine, Crnoj Gori dostavio Glavni tužilac Međunarodnog rezidualnog mehanizma Serž Bramerc u odnosu na 15 crnogorskih državljana. O tome zašto je predmet još uvek u fazi izviđaja i može li se tu uskoro očekivati neki napredak razgovaraćemo u nastavku skupa.

U posljednjih godinu i po dana nije poboljšano komuniciranje s javnošću SDT o radu na predmetima ratnih zločina, ali je bar obaveza periodičnog izvještavanja VDT-a dosljedno poštovana, za razliku od prethodnog perioda, i pokazana je otvorenost za saradnju sa nevladinim organizacijama.

Što se tiče preporuka za dalje, nije primenjena naša preporuka da se za primenu Strategije propišu rokovi. Tačno je da od 2019. godine Crna Gora nema vrhovnog državnog tužioca koji bi u tom kapacitetu mogao da revidira Strategiju, ali smatramo da bi i vršilac dužnosti trebalo da predvidi bar neke vremenske okvire za preduzimanje konkretnih radnji i to proaktivno, na sopstvenu inicijativu.

Takođe, smatramo da bi SDT-u koristila ekspertska pomoć za procesuiranje zločina na način na koji je još 2014. godine ukazao ekspert Evropske komisije.

I konačno, predlažemo da se obezbijedi da i Tužilački savjet nadzire primjenu Strategije za istraživanje ratnih zločina.

Pozitivan iskorak postoji u odnosu na domaći pravni okvir za procesuiranje ratnih zločina. Aktuelni predlozi Ministarstva pravde izmjena i dopuna Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) bi trebalo da omoguće da se pred domaćim sudovima koriste dokazi izvedeni pred Haškim tribunalom i Međunarodnim rezidualnim mehanizmom,¹ a izmjenom Krivičnog zakonika Crne Gore (KZ) institut komandne odgovornosti obuhvatiće i nekažnjavanje podređenog kao element krivičnog djela.

U odnosu na međunarodnu saradnju, u nastavku diskusije želimo da razgovaramo o nastojanjima Crne Gore prema Srbiji i Bosni i Hercegovini da privede pravdi osobe koje su ovdje pravosnažno osuđene, u odsustvu, za zločin nad porodicom Klapuh; o mogućnosti da Crna Gora preuzme procesuiranje

¹ Član 2 Nacrta zakona o izmjenama i dopunama ZKP propisuje da: "Pod uslovima iz st. 2 ovog člana dokaz koji je pribavljen ili izveden u skladu sa Statutom i Pravilima o postupku i dokazima Međunarodnog krivičnog suda i Međunarodnog rezidualnog mehanizma može se koristiti u krivičnom postupku u Crnoj Gori na način na koji bi mogao da se koristi pred ovim tijelima." U čl. 3 Nacrta daje se značenje izraza Međunarodni rezidualni mehanizam: „Međunarodni rezidualni mehanizam je Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove, odnosno izraz koji služi kao opšti naziv za Međunarodni tribunal za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije nakon 1991. i Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove."

zločina sa dubrovačkog ratišta za koje su u Hrvatskoj okrivljeni crnogorski državljani; o naporima koje tužilaštvo preduzima na predmetu Štrpci, kao i o tome postoje li i kakvi problemi u toj međunarodnoj saradnji i kako se mogu otkloniti. Nedavno smo o tome nešto čuli na skupštinskoj raspravi na temu procesuiranja zločina nad ratnim zarobljenicima iz Crne Gore od strane Hrvatske u predmetu Lora 3.

Svjesni smo da je SDT u 2022. godini pokrenulo više izuzetno zahtjevnih predmeta koji se tiču korupcije i organizovanog kriminala, ali upozoravamo da se ne smije izgubiti iz vida obaveza djelotvornog procesuiranja ratnih zločina, koja zahtjeva proaktivno djelovanje. Iako krivično gonjenje za ratne zločine ne zastarijeva, protok vremena i umiranje svjedoka, žrtava i izvršilaca otežava ili i trajno onemogućava ostvarivanje pravde.